

Гео Милев
Народен театър

Художественото ръководство без автономия

Никога Народният театър не е падал тъй дълбоко в преизподнята на художественото невежество и художествената анархия – както днес: това впечатление имат всички ценители на изкуството у нас – близки или отдалечени от театъра.

Народният театър е бил – от деня на своето откриване – жертва на една фатална политика, водена от М-вото на просветата и доведена днес с един замах до нейния последен резултат: политика на некултурната *зависимост* за един културен институт – бих нарекъл аз тази политика; с други думи: отнемане *автономията* на Народния театър.

Всяко художествено творчество е по необходимост индивидуално; защото е по същина плод на съзерцание. В театъра, дето имаме колективно творчество – за да получим единен, цялостен художествен резултат, трябва да имаме *една* художествена воля, обединяваща отделните индивидуални творчества (на актьорите) в едно общо, единно усилие към желания художествен резултат. Тази художествена воля – не ще и казване – трябва да бъде: първо – силна и, второ – особено при държавния театър, какъвто е нашият Народен театър, – независима и неограничена; *автономна*: само тогава могат да бъдат постигнати ценни художествени резултати.

Ако досегашните културни управления на страната имаха поне частца от понятие за работата в един художествен институт, в един театър – Народният театър щеше още от самото начало на съществуването си да бъде оставен като съвършено автономен държавен институт, който да се развива по своя собствен път – по пътя на изкуството, а не по волята на онези – некомпетентни в художествено отношение хора, които... са му давали някакви незначителни годишни субсидии. Но днес, когато Народният театър е лишен от каквато и да е държавна субсидия – той е лишен окончателно и от своята автономия; това е последният резултат на постоянната театрална политика на М-вото на просветата, резултат, постигнат от днешния министър на просветата; негова е заслугата. Дали г-н министърът мисли, че като отнема окончателно на Народния театър нео-ходимата за него автономия – че това е художествена полза за самия театър?

Не. Но що значи да бъде Народният театър без автономия?

Това значи: да бъде управляван и направляван от хора, които нямат нищо общо с театралното изкуство, които не познават театралната работа: министри, главни секретари, началници на отделения, вътрешни и

външни съветници в министерството... А работата в театъра – както всяка работа, особено всяка художествена работа – е работа на специалисти, на звани и призвани: дали случайните министри, секретари и началници са тези желани специалисти, са призваните служители в храма на Мелпомена?

Смешно, нали?

Ах, да! Но Народният театър все пак си има директор, артистически секретар и главен режисьор, (чужденец при това). Но тук е главният възел на въпроса за театралната автономия: какво значение могат да имат тези служби, когато М-вото на просветата държи театъра цял с своите лапи – налага репертоар, нарежда програма, диктува вкус и задачи? – какво друго значение могат да имат тези служби освен значение на *служби*? Една кукла, две кукли, три кукли; три риби безгласни: това е днес артистическият съвет, художественото ръководство на Народ. театър. И не може да бъде иначе. Ако художественото ръководство на Нар. театър не се състоеше от кукли и безгласни риби, Министерството на просветата нямаше да може да му отнеме и остатъка от автономия – нямаше да бъде пълновластен (неотговорен) правител в театъра. Лицата, които днес управляват театъра – директор и секретар, – да, те са най-добрите и единствено подходящите за обезличаване, убиване и погребване на театъра.

„Докога, о, Катилина?!“

Един е днес викът, който в предсмъртна агония надава българското театрално изкуство:

Автономия на Народния театър!

Господин министърът трябва да схване, че има един само път: *да даде пълна автономия на Народния театър*. А това значи: да разгони от театъра безгласните риби, на които уж е поверено неговото „художествено ръководство“. А това значи: да задрасне своите собствени дела. Нека даде Нар. театър под наем! Или нека предостави на актьорското тяло право да си избере директор, секретар и режисьор!

Дали той ще има тази сила на духа?

Той, който се бори днес и против автономията на университета?

Но над Нар. театър пищи смъртната коса, размахвана от днешното Министерство на просветата, начело на което, както се говори, стои – horrible dictu! – г. Д-р Донев... Трябва да се строши тази коса! Трябва да се започне борба против М-вото на нар. просвета, борба, в редовете на

която не трябва да липсва нито един културен български гражданин.

Българи! Изкуството е в опасност!

Българският репертоар

Плодовете са налице: „Ивайло“ и „Свекърва“. Без парадокс: най-добрите български пиеси: една „историческа“ и една „битова“. Защото това е българската драма днес: историческа и битова: Вазов и Антон Страшимиров. Пък и това е днес цялата *официална литература* в България. Ето я триумфираща върху официалната българска сцена в Народния театър: Вазов и Страшимиров. – Непристъпни твърдини в българската литература – но нека оставим настрана тази мъртва заслуга, че са работили 30 или 50 години „в полето на българското слово“; какво значение имат те днес за изкуството – за българското изкуство – за българския живот – ergo: за българския народ, към който непрестанно се апелира? Увенчани художници на българското слово, лауреати! – дайте ни вашите художествени заслуги! –

Отговорът гласи: „Ивайло“!

Отговорът гласи: „Свекърва“!

Печален, но неотменен жребий: ний нямаше да изпадаме в смешната поза на донкихотовци, да нападаме сламени плашила, разръфани от времето и вятъра, ако да не бяхме оградени от една свирепа тъпла рицари на тъмнината и невежеството, която се плаши от сламените плашила: официалните плашила в българската литература.

Деть! пугаються!

Ивайло: Излишно е да мерим чудовищните сили на този герой с някакви висши и нови задачи на драмата; неговите драматически сили сразява и гимназиалният учебник по теория на драмата: де е тук драмата? действието? – де е завръзката, развързката, конфликтът, трагизмът на героя? – Няма ги! Но героят е герой – и трябва да вика, да се пени, да реве!

Свекърва: В първия брой на новото свое списание „Наши дни“ Антон Страшимиров рецензира играта на г-жа Будевска в неговата комедия („Свекърва“) приблизително така: актрисата играла добре, защото имала пред себе си една ясно-очертана и оформена фигура (фигурата на свекървата). Каква фигура е това? *Драматическа* фигура – или *тип*? Типът в драма или разказ не е никога плод на художествено творчество, защото – преди всичко: е копие на известна действителност. Има

типове, които са съчетание на няколко елемента, разхвърлени на различни места в действителността; в такъв случай авторът все още може да има известна заслуга, макар и нехудожествена: заслугата на събирач. Но типът на свежървата в комедията на Ан. Страшимиров не е дори и такъв – и авторът е лишен дори и от тази нехудожествена заслуга. Типът на свежървата в комедията на Ан. Страшимиров е: простият, всеизвестният, прословутият, баналният тип на свежървата в действителността; взет направо от действителността – това е заслугата на автора: заслуга на точното копие, на фотографията. Наистина: какъв чудесен художествен материал предлага Ан. Страшимиров на г-жа Будевска!... А такива са всичките лица в комедията: най-баналните типове на българския еснафски бит. Битова комедия. Но-де е... комедията? Тя се крепи на няколко глупави фрази, повтаряни от устата на един глупав герой: „Няма да си играем на орехи я!...“ – „И аз мога да я разсъдя най-сетне!...“ Ето цялата комедия. – Благодарим за художествената наслада!

За това свое художествено творение г. Ан. Страшимиров тичаше миналата година да бие по улиците кротките директори на Народ. театър. Но г. Ан. Страшимиров, „писателят“, големият писател, не е толкова страшен; плашат се само децата. Защото – дори и глупавата публика, която пълни днес театрите (защото интелигентната публика нито може да плати едно място във театъра, нито ще бъде съблазнена от заглавието на пиесата), оставя театъра празен: пиесата пропада. Плодовете на новата театрална политика, която закриля родната, битовата драма, са налице: две или три без публика представления на една пиеса не плащат дори и разноските, направени за тази пиеса. Ще имат ли след това кураж да се явят на сцената и госпожите „Магда“ и „Божана“?

Да се говори ли за играта на артистите? Нещастни артисти! Великомъченици на „родното изкуство“! Единствената добра за България, единствената добра днес театрална политика ги смята за чиновници – дава им насъщния, а те трябва, длъжни са да играят това, което им се наложи; което им налага днес Ив. Вазов или Ан. Страшимиров, утре – ? И светлата мечта за голямото изкуство изгасва бързо пред техния поглед.

Плодовете от българския репертоар са налице; те скоро ще узреят: ужасни плодове в страшната, смъртната есен на българското театрално изкуство.

А зреят и плодовете на

Чуждия репертоар

„Мадам Сан-Жен“, „Женитба“, „Съвест“. Но най-добрия отговор, най-добрата присъда над тая театрална политика дава публиката, която оставя салона на театъра празен дори и на първите представления – въпреки гастролите на Дуван-Торцов...

Вазов

Но най-печалната глава от днешната печална история на Нар. театър е – Иван Вазов. Страхотната сянка на „мастития“ поет, на увенчания и богато наградения с „народни дарения“ „юбиляр“ лежи и до днес върху театъра, както и върху цялата българска литература.

Какво значи – какво още може да значи Иван Вазов?

Това е имал нещастieto да ни разкрие новият „литературен лист“ „Развигор“ на Ал. Балабанов с едно писмо от Ивана Вазова, печатано в бр. 3.

Мъртвите говорят – внимание:

Многого нападки, които се сипят днес върху Нар. театър, „народният поет“ намира „несправедливи“; той „зима смело и открито защитата на охуления и опсувания Народен театър – това многозаслужило културно-национално учреждение“; той „има да направи само един укор на Народния театър: защо той ни дава и пиеси като «Мъртвешки танц», «Адам, Ева и Змията», «В ноктите на живота» и други подобни символически дивотии – извинете за изражението!“ – Народният поет задава страшни въпроси: „Кому са нужни те? Кой разбира тия мъгливи шаради? Какво *възпитателно*, облагородяюще влияние могат да упражнят те въз сърцето и душата на българина? Защо се изтезва вниманието на зрителите, които си дават парите за *друга духовна храна, отговаряща на развитието им и на нашите нравствени нужди*? Защо се трепат с тях и силите на артистите, които се мъчат като дяволи да предадат живот на *безжизнени и нелепи* творения, родени от болнави въображения?“ – „Нека си ги играят на запад! – се провиква «маститият поет» – нам не трябва. Нам е нужно нещо здраво, човешко, действително художествено. *Поврага тия чужди пиеси!*“ – „Това исках да кажа“ – завършва скромно „народният поет“.

Но „народният поет“ – каква ирония! – не подозира, че „народът“, че целият български народ, на който той се уповава... се смее на неговите авторитетни присъди над „болнавите въображения“ на Стриндберга и Хамсуна... А негли сам той чувства на бялата си глава много горещ, „тоя Хамсунов психологически булгур – «В ноктите на живота...»“ и

отчаяно вопие...

Но каква собствено е болката на Ивана Вазова? Какво е това „това“, което иска той „да каже“?

То не е само простият вик „поврага тия чужди пиеси!“ А нещо повече: театърът трябва да се съобразява с вкуса на широките народни маси, да крета след „вкуса“ на широките народни маси и на „голямото множество“, както се изразява Ив. Вазов. – Знайно е: това е изходната и единствената точка на Вазовата естетика, ако такава точка може да бъде естетика. Изкуството, театърът не трябва да стои по-високо от „голямото множество“, а – по-ниско от него. Така мисли Ив. Вазов. Какво от това? – Това – че така мислят и онези, които „управляват“ днес Нар. театър. Мнението и вкусът на Ив. Вазов – поетът на пет генерации преди нас! – владеят и управляват театъра (и литературата!) днес. Какво от това? Зрителите „си дават парите“ не за Стриндберг и Хамсун, а за „друга духовна храна, отговаряща на развитието им“. Всеки знае каква е тази „друга духовна храна“, за която зрителите „си дават парите“: оперетата – „Чардаш“, „Холандската женица“, „Разведената жена“ и т.н. Тази храна е „отговаряща на развитието им“. Следователно Ив. Вазов препоръчва като репертоар на Нар. театър „Чардаша“, „Холандската женица“, „Разведената жена“ и т.н. (Та нали и „Развигор“ дава *vis-à-vis* с Вазовото писмо и една бляскава защита на оперетата? – която „внося нови културни ценности в нашия живот“ – без която щеше да се чувства „една празнота в духовния ни и културен живот“ – с която „ние удивляваме чужденците и показваме нашата духовна мощ“...) Не. Ив. Вазов може би не иска да защити оперетата. Тогава – *цирка*? Ако не цирка, то поне... *българските пиеси*; начело с „Борислав“, „Към пропаст“ и „Ивайло“! „Поврага чуждите пиеси“ – дайте ни български! Моите – иска да каже маститият народен поет; те са за *народа*. А че това е интимната мисъл на Ив. Вазов, може да се разбере много лесно, като се вземе пред вид старият всеизвестен факт, че той отдавна практикува чрез антрефилета във вестниците (а по случай юбилея си – и чрез псевдонимни „поетически биографии“) саморекламата. И писмото в „Развигор“ е тоже една самореклама; или – реклама на Ев. Марс.

Ив. Вазов отрича всяко „възпитателно, облагородяюще влияние“ на Стриндберговите и Хамсуновите пиеси. А това дава всекиму право да отправи един малък въпрос към народния поет: какво „възпитателно, облагородяюще влияние“ имат *неговите* пиеси? – развъртащите патриотически тиради против гърци, турци и пр. в „Борислав“, „Ивайло“ и „Към пропаст“? Не тия ли патриотически тиради навлякоха на главата

на „народа“ три безумни войни и два бедствени погрома? – а на главата на Нар. театър – днешното негово бедствие, вплотено в „художественото ръководство“ на Хр. Цанков-Дерижан? А колкото за „дяволските мъки“ на артистите да дадат „живот на безжизнените творения“ на всемирни великани – като Стриндберг или Хамсун – нека по-добре Ив. Вазов попита артистите дали не се „мъчат като дяволи“ да оживят неговите *жизнени* типове Борислав, Кир Тодор, Ивайло и пр. Не съм им взел съгласието, за да цитирам още тук най-горчивите техни мъки – пиесите на Ив. Вазов!

Никой не иска да отрича заслугите – в миналото – на Ив. Вазов, а още по-малко да огорчава старините му. Не Ив. Вазов е виновен за всички днешни нещастия в българската литература и българския театър – а онези нехудожественици, които продължават да крепят (и в литературата, и в театъра) неговите надживени, стари – отпреди 30 и 50 години – идеали и стремежи: онези *нехудожественици*, които „управляват“ днес театъра и цялото българско изкуство и с достойнство носят трагичното прозвище „вазовщина“. Но времето казва своята заповед: вазовщината трябва да напусне и театъра, и литературата.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Калина Григорова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11373>]